

pontúság az iskolákban a bukás elleni harcot, a kórházakban a pazarlás megszüntetését jelenti. A szerzők úgy látják, a taylorizáció a kórházakban jobban kivitelezhető, az iskolákban a nagyobb dolgozói szolidaritásra lehet inkább építeni.

Martin Robitaille tanulmányában egy, a hatvanas években létrejött iskolatípust vizsgál Quebecben (*Az oktatók szakmai identitása a továbbképző intézményekben: egy harmincéves kísérlet*). Az intézménybe a középiskola elvégzése után kerülnek a tanulók, és két lehetőség közül választhatnak: két év alatt felkészülhetnek az egyetemre, vagy szakmát tanulhatnak három évig. Az 1994-es reformot az iskolák kettős profiljának nem kellőképpen összehangolt együttműködése tette szükségessé. A reform során az egyetemi előkészítő tagozat követelményrendszerét egységesítették, viszont a szakmai képzést decentralizálták, és az intézmények teljesítményének mérésére testületet állítottak fel.

Robitaille vizsgálatában a quebeci továbbképző intézményekről szóló 1970 és 1994 között megjelent tanulmányokat, jelentéseket, valamint négy iskola 63 tanárával készített saját interjúit használta fel. A reform eredményei messze nem bizonyultak pozitívnak, mert bár a két profil közötti interakció valóban növekedett, de az elméleti tárgyakat oktatók autonómiája lényegesen csökkent, és a szakmai képzések alakításának szabadságát sem tudták kihasználni az iskolák.

Három problémásnak minősülő Párizs környéki külvárosi iskola négyéves vizsgálatával Martine Kherroubi és Agnès van Zanten az intézményeken belüli tanári kooperációval kapcsolatos bevett és meglehetősen negatív vélekedéseket cáfolja meg (*Tanárok együttműködése a problémás körzetekben lévő intézményekben: kollegialitás, szerepek megosztása és beilleszkedés*). Elemzésükből kiderül, hogy az intézményekben uralkodó egalitárius miliő facilitálja a tanárok közötti kapcsolatteremtést és elősegíti a közös belső normaképzést. Ez növeli annak esélyét, hogy a tantestületben felbukkanó ellentétek informális úton sikeresen rendeződjenek.

Az iskolavezetők a kevésbé problémás iskolákkal összevetve markánsabb szerepet játszanak az iskola életében, mert ők „fordítják le” a kívülről jövő elvárásokat az iskola „nyelvére”. Fontos adaptációs feladatuk van a tanároknak is, akik a környezettel azonos, főleg munkás származásuk miatt képesek adekvát választ nyújtani

az iskola környezetéből fakadó problémákra. Az ő alkalmazkodásuk megfelel Seddon „potenciális építőinek” szerepével, akik két irányból érkező nyomás alatt alakítják ki az új nevelői identitásukat és szerepüket. A cikk másik konklúziója Cattonar és Mayor írásának végkövetkeztetésével cseng egybe: az új tanári szerepben azok sikeresek, akik nem kész „recepteket” alkalmaznak, hanem a kívülről jövő elvárásokat a helyi sajátosságok figyelembevételével fordítják le.

Az oktatás új szabályai és átalakuló szakmai című lapszám választ keres az új, egységesen neoliberalisnak nevezett oktatáspolitikának az oktatási intézményekre és a tanári szerepekre gyakorolt hatásáról. A szerzők végkövetkeztetése kísérletiesen egybecseng: a tágabb környezeti hatások (globalizáció) kiváltotta, felülről tervezett reform a helyi szintbe ütközve alkalmazkodást vagy ellenállást vált ki. Az adaptáció ott sikeres, ahol a kívülről jövő igényeket és recepteket nem megkérdőjelezetlenül veszik át, hanem a helyi sajátosságok figyelembevételével és a korábbi értékek megőrzésével lefordítják azokat a lokális közösség nyelvére. Ebben a fordításban kulcsszerepet játszanak azok a tanárok, akik a helyi közösségbe szervesen beágyazottak, de egyúttal nyitottak a tágabb környezetük változásai iránt.

Valószínűleg nem túlzás összevetni a fenti, frankofon oktatásszociológiai kutatásokból kirajzolódó tanári szerepfelfogást a saját szerepfelfogásával: globális változásokból adódó lokális problémákat megbeszélni és megoldani a szűkebb közösség berkein belül, saját nyelvünkön, de a világra nyitottan.

Balogh Anikó

PEDAGÓGIÁTÓL A NEVELÉSTUDOMÁNYIG

A tudományos életben a jelentősebb szaklapoknak bizonyos tekintetben fontosabb szerep jut, mint a könyveknek. Témaválasztásukkal kijelölhetik a szakágon belüli kutatások csapásirányát, viták kirobantásával, újraélesztésével, illetve azáltal, hogy bizonyos írásokat közölnek, másokat ezzel szemben elutasítanak, maguk is hozzájárulnak a diszciplína belső értékeléséhez, ami elen-

gedhetetlen feltétele a tudományos fejlődésnek. A *Zeitschrift für Pädagogik* ezeknek a szempontoknak kétségtelenül eleget tesz, a német egyetemi neveléstudomány központi lapjaként (a szerkesztőbizottság tagjai közt kizárólag pedagógiai tanszékek professzorait találjuk) a szakág legjelentősebb német nyelvű folyóiratának számít.

A kéthavonta megjelenő *Zeitschrift für Pädagogik*-ot (a továbbiakban: ZfP) 1955-ben alapították, azaz tavaly ünnepelhette ötvenedik születésnapját. Az Educatióhoz hasonlóan a ZfP is évente más színű borítóval büszkélkedhet, aminek – rossz nyelvek szerint – legfőbb célja, hogy megkönnyítse a keresést a könyvespolcon. Az optikai megjelenítés változatosságánál természetesen fontosabbak a tartalmi szempontok. Ezek bemutatását, így jelen ismertető megírását is nagymértékben megkönnyíti az a tény, hogy a lap a vizsgált időszakban, azaz 2000 és 2005 között – mindössze két kivétellel (2003/5, illetve 2005/3) –, tematikus számokat közölt. Mielőtt erre rátérnék, néhány szót a folyóirat felépítéséről.

Az egyes számok gerincét alkotja a lapszámnak nevet kölcsönző *tematikus blokk*. Az itt közölt, általában három-öt tanulmányt hol megelőzi egy pár oldalas bevezető, hol nem (a 36 számból 18-ban), azaz a vendégszerkesztők szabad kezét kapnak abban, hogy eldöntsék, fontosnak tartják-e, hogy megkönnyítsék az olvasót az eligazodásban, vagy rábizzák ezt a feladatot. Tegyük hozzá, utóbbi esetben a vendégszerkesztő maga is egy komoly tanulmánnyal járul hozzá a számhoz, előbbi esetben inkább csak szerkesztői munkát végez, s a bevezetőn kívül nem szerepel saját írással. (A rosszmájúságot meghagyom e sorok olvasójának.) A tematikus blokk után következik egy *Általános rész* a szám fő témájához nem kapcsolódó cikkekkal, majd a *Könyvismertetések*, legvégül pedig a *Pedagógiai újdonságok* címet viselő rovat. Az áttekintett 36 számból 16 ezeken kívül egy-egy *Esszé*t is tartalmaz – mégpedig a lap elején. A folyóiratnak az egyetemi szférában betöltött fontos szerepét jelzi, hogy benne évente közlik a sikeres *pedagógiai habilitációk és disszertációk* intézményre bontott listáját. Hébe-hóba felbukkan továbbá egy ún. *Vitafórum*, amely lehetővé teszi, hogy a szerzők egymás véleményére közvetlenül reagálhassanak, illetve korábbi témákra visszatérhessenek.

Jelen írásban ugyan külön nem foglalkozom velük, de feltétlenül meg kell említenem, hogy a ZfP

rendszerint, de általában évente egyszer, tematikus különszámot is megjelenít. A legfrissebbet, az ötvenediket, Ulrich Teichler állította össze *Átalakuló felsőoktatás* (Hochschullandschaft im Wandel) címmel. (Az érdekesség kedvéért fűzöm csak hozzá, hogy az idehaza – többek közt e lap hasábjairól – is jól ismert szerzőnek nemrég sikerült megvalósítani azt, amiről sokan csak álmodni mernek: akkreditáltatni egy master szintű, felsőoktatás-kutatás nevet viselő képzést saját egyetemén, Kasselban.)

A ZfP már az 1980-as évek eleje óta referált folyóirat, – s ahogy azt a szerkesztők büszkén emlegetik – szerepel a *Social Sciences Citation Index*-ben is, ami a német pedagógiai lapok körében meglehetősen ritka. Hogy a lap készítőinek mennyire fontos az egyes írások minősége, jól mutatja, hogy nemcsak a tanulmányokat, de a könyvismertetéseket (!) is előzetesen véleményeztetik – más lapokkal összehasonlítva tehát jóval kiemeltebb figyelmet szentelnek ennek a rovatnak. Némi elszigeteltséget jelez ugyanakkor, hogy a recenziók kizárólag német nyelvű könyvekről készülnek, mint ahogy az is, hogy csak német nyelvű szerzőket és tanulmányokat jelentetnek meg. Ezen a koncepción, ahogy azt az 50. évforduló alkalmából írt visszatekintésben olvashatjuk a lap honlapján, a jövőben sem kívánnak változtatni, annak ellenére sem, hogy ezáltal a szerzőknek nézeteik kifejtésére a nemzetközi tudományos életnek csak a (fél)perifériáján képesek helyet biztosítani. Hivatkozott visszatekintés ezen magyarázó sorai mindenestre jól mutatják, hogy még egy ilyen nagy nyelv is, mint a német, jelentős problémákkal küszködik a mai tudományos világban.

Szintén a hagyományörzés egy fajtája érhető tetten a folyóirat címében; érdemes egy rövid kitérőt tenni. Természetesen a „pedagógia” szóra gondolok, amit a szakág megjelölésére ma már kevésbé használnak, mint korábban, főleg, ha az elméleti irányultságot, a tudományosságot akarják hangsúlyozni. Helyét átvette a „neveléstudomány” (esetleg az inkább szociológiai szemléletű „oktatáskutatás”). Nem teljes kiszorításról, inkább csak tendenciáról beszélhetünk, hisz a neveléstudományt gyakran változatlanul a pedagógia szóval azonos értelemben használják (lásd például az egyetemi tanszékek ebben a tekintetben sem egységes elnevezéseit). A pedagógia terminust azonban általában a nevelés gyakorlatának

megjelölésére tartják fenn, míg neveléstudomány alatt főleg az elméletre és gyakorlatra egyaránt vonatkozó tanokat és kutatásokat értik. A fentiek fényében nem meglepő, hogy Heinz-Elmar Tenorth és Jürgen Oelkers, az említett visszatekintés szerzőpárosa, a lap történetét a pedagógiától a neveléstudományig („*von der Pädagogik zur Erziehungswissenschaft*”) megtett útként jellemzik. Ennek fényében jogosan merülhet fel az olvasóban, hogy akkor miért nem változtatják meg a folyóirat nevét? Görcsös ragaszkodás a múlthoz? Lehet. Az is igaz viszont, hogy az 1998 óta megjelenő *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft* című folyóiratnak köszönhetően a név lényegében már foglalt.

Árulkodóak, illetve a tudományág tradicionális (elavult?) felfogásáról tanúskodnak a 2000. év első számához (*Oktatásfinanszírozás*) írt bevezető sorok: „Az, hogy pont ennek a számnak ez a tematikus blokkja, konkrétan ugyan visszavezethető a szerkesztőségi munka véletlenszerűségére, (ennek ellenére) az oktatásfinanszírozás csak első ránézésre nem tekinthető »pedagógiai« témának.” A vendégszerkesztők – olvasói megkönyöködést feltételezve – azt a hazai közönség számára valószínűleg nem túlságosan meglepő kijelentést teszik, hogy a neveléstudománynak manapság oktatásgazdasági kérdésekkel is kell foglalkoznia, ha nem akar teljességgel kiszorulni az oktatáspolitikai diskurzusból. A ZfP tehát inkább külső kényszernek tulajdonítja és mintegy mentegetődzik amiatt, hogy gazdasági kérdésekkel foglalkozik – ráadásul egy teljes számot szentel a témának, ráadásul pont az új évezred első számában. A piszkos anyagiak összeegyeztethetetlenek a tiszta tudománnyal. Úgy tűnik, hogy a német pedagógia dicső múltja, a szellem-tudományi gyökerek mind a mai napig észleltetik hatásukat.

Már szóba hoztam, hogy milyen nagy súlyt fektet a ZfP a színvonalra. Ehhez az érényhez kapcsolódik, és egyben okos szerkesztési gyakorlatnak vélem, hogy a lap a tematikus számokba illő cikkeken kívül egyéb írásoknak is teret enged. Ennek köszönhetően olyan, minőségileg amúgy kifogásolhatatlan tanulmányok is megjelenhetnek, amelyek hibájául – kizárólag tematikus folyóirat esetén – csupán azt lehetne felróni, hogy tartalmilag kilógnak a számból. A színvonal megőrzését ez a szerkesztési gyakorlat – fordítva – is szolgálja. Közismert, hogy újságokat, folyóiratokat

meg kell tölteni bizonyos számú cikkel. Lehetnek tehát még oly fontosak a minőségi elvárások, egyúttal mennyiségi szempontoknak is meg kell felelni. Amennyiben azonban egy nyomdatermék kizárólag egy témában közöl írásokat – a nagy számok törvénye alapján – óhatatlanul előfordul, hogy becsúszik egy-két kevésbé színvonalas tanulmány, amely esetleg épphogy csak megüti a lap mércéjét. Mivel a tematikus blokkok csupán 3–5 cikket tartalmaznak, a többi az általános részben szerepel, az ilyen kényszer szülte színvonalcsökkenés könnyedén kivédhető, s tegyük hozzá, folyóiratunknál ténylegesen meg is valósul.

Említettem, hogy az áttekintett 36 számból 16 egy-egy esszét is közöl – mégpedig a tematikus írások előtt, azaz a kitüntetett első helyen. Ezek gyakran olyan problémát vetnek fel, amelyet a szerkesztők fontosnak vélnek ahhoz, hogy ne csupán egy tanulmány erejéig foglalkozzanak vele, hanem visszatérjenek rá, esetleg egy teljes tematikus számot szenteljenek neki a későbbiekben. Ilyennek tekinthető például a *Baloldali tanárok – jobboldali diákok?* címmel megjelent írás (2001/3), amelyet a szerzők (Mandy Rupf, Elke Bovier és Klaus Boehnke) ugyan esszének neveznek, valójában egy kutatásuk végkövetkeztéseit tárják az olvasó elé. A műfajmegjelölést tarthatjuk a szerzők ügyes sakkhúzásának, akiknek ily módon sikerült írásukat a lapszám elején elhelyezniük, de ezzel valószínűleg lebecsülnénk a szerkesztőket, akiket valószínűleg inkább a téma jelentősége vezérelt abban, hogy szembetűnjének e kis turpisság felett. Lássuk most magát az „esszét”!

A múltfeldolgozásban sokak szerint jelesre vizsgázó Németországnak a *Wende* után szembeülnie kellett azzal, hogy a közvélemény által megbélyegzett, ezért gyakran megszüntnek vélt rasszizmus szemmel láthatólag újra felütötte a fejét – még hozzá igen szélsőséges formában is. A külföldi vendégmunkások szállásai elleni támadások – Hoyeswerda, Rostock képei – bejárták a világsajtót, nem meglepő, hogy az idegengyűlölet eme drámai megnyilvánulásai Németországban is nagy visszhangot váltottak ki, kitüntetett helyett foglaltak el a médiában, számos szakembert ösztönöztek megnyilatkozásra, jobb esetben a téma vizsgálatára.

Említett szerzők annak a népszerű nézetnek eredtek nyomába, amelyet egy zöldpárti tartományi képviselő fogalmazott meg a *Spiegel* egyik

1993-as számában, az esszével azonos címmel megjelent pamfletjében. A politikus asszony szerint fordított összefüggés található a tanárok és a diákok beállítódása között, ami végső soron egy intergenerációs szakadékkal magyarázható: a tanulók pont az ellenkezőjét vallják annak, amit az őket oktató pedagógusok hirdetnek. Mivel a tanárok többsége inkább baloldalinak tekinthető, érthető, ha tanítványaik a másik oldalra húznak, esetenként szélsőséges nézetekre tesznek szert. Utóbbinak ráadásul a mai – jellemzően toleráns – iskolai légkör is kedvez.

E plauzibilisnak tűnő vélekedést a szerzők négy nyugat-, illetve ugyanennyi kelet-berlini iskolában végzett vizsgálata nem igazolta. A kutatók megállapítása épp ellenkezőleges: minél „balosabbak” a tanárok, minél toleránsabb az osztálytermi légkör, annál kevésbé szimpatizálnak a diákok az erőszakkal, annál kevésbé hajlamosak jobboldali radikalizmusra. Ezzel szemben a szerzők igazoltnak vélik ún. inkongruencia hipotézisüket, miszerint minél nagyobb az ellentmondás a tanárok vallott (baloldali) nézetei és a kifelé mutatott magatartásuk, nevelési gyakorlatuk (szigorúság, fegyelem) között, annál gyakoribbak az erőszakot igenlő, a szélsőjobboldali nézetek a diákság körében. Fontos azonban leszögezni, hogy a vizsgálat ok-okozati kapcsolatot nem igazolt, hisz a tanári inkongruencia éppúgy lehet következménye, mint kiváltója a diákok attitűdjeinek.

Egy másik, a hazai olvasót feltehetően különösképp érdekelhető eredménye volt a kutatásnak, hogy nem találtak különbséget a kelet-berlini és a nyugat-berlini iskolák között. A rostocki, hoyerswerdai merényleteket a nyugati tartományokban eleinte sokan egy kézlegyintéssel intézték el („hiába, ezek még értelenek a demokráciára”), jobbik esetben feltételezték, hogy az ilyen jelenségek idővel, a demokratikus értékek – nem csupán felszíni – átvételével mintegy maguktól megszűnnek. Igaz, ezekre a nézetekre a későbbi események alaposan rácafoltak (gondoljunk csak Möllnre, Solingenre, Lübeckre – de ide sorolhatnánk számos, egyéb nyugat-európai országot is, ahol szintén sor került idegenek elleni durvább atrocitásokra).

Kicsit hosszúnak tűnhet a fenti tanulmány ismertetése, mindenesetre azt jól érzékelteti, hogy az erősen elméleti irányultságú ZfP egyáltalán nem zárkózik el kutatási eredmények, aktuális jelenségek bemutatásától. Igaz, előnyben része-

síti az esszé jellegű írásokat, aminek köszönhetően ábrákkal, táblázatokkal alig találkozhatunk a lap hasábjain.

A fenti témának, ahogy korábban már utaltam rá, a ZfP két évvel később külön számot szentelt *Oktatás, idegengyűlölet és erőszak fiatalok körében* címmel (Bildung, Fremdenfeindlichkeit und Gewalt bei Jugendlichen, 2003/6). A szám szerzői kitérnek arra, hogy az idegengyűlölettel, erőszakkal kapcsolatos kutatások eleinte kizárólag makroszintű megközelítéseket alkalmaztak. A főleg fiatalok körében felfedezni vélt jelenséget gyakran hozták összefüggésbe a modernizációval, illetve azonosították annak egyik melléktermékeként. A szélsőjobboldali nézetekkel való azonosulás, a külföldiekkel, kisebbségekkel szembeni, akár tettlegességig fajuló előítéletek magyarázatai közt találjuk a társadalmi dezintegrációt, az individualizációt mint az érintettek életét alapjaiban megváltoztató tényezőket. E felfogás szerint az ilyen fiatalok egyértelműen a modernizáció veszteségeinek tekinthetők. Jóllehet, a jelenség vizsgálatát mind a mai napig makroszintű kutatások uralják, terjedőben vannak a mikroszintű, az egyéni életrajzokra súlyt fektető megközelítések, amelyek módszertani másságuk révén lehetővé teszik a kvantitatív kutatások eredményeinek pontosítását, a differenciáltabb megértést. (Az Educatio 1999/4-es *Agresszió* számában megjelent recenzió jelen szerző tollából részletesen ismerteti ezt az új szemléletet, illetve nyújt ízelítőt az ilyen jellegű vizsgálatokból.)

Az utóbbi évek minden bizonnyal egyik legfelkapottabb témája Németországban (is) a közoktatás minősége, leginkább vélt hanyatlása. Nem csoda, hogy a ZfP sem zárkózik el a probléma megjelenítésétől. 2000 és 2005 között számos ehhez kapcsolódó tanulmány jelent meg, sőt, ha a lapszámokat témájuk szerint csoportosítjuk, a szám szerint legtöbb – részben vagy egészében – ezzel foglalkozik. *Az iskolai teljesítmények nemzetközi összehasonlító kutatása* (Internationale Schulleistungsvergleichsforschung, 2001/2) címet viselő számból egyébként a hazai olvasó azt is megtudhatja, hogy már a PISA-felmérések előtt is megkongatták Németországban a vészharangot. Andreas Helmke szerint (az ő nevéhez fűződik a tematikus blokkot bevezető tanulmány) „ritkán volt akkora hatása egy nemzetközi felmérésnek, mint a TIMSS-nek”. Mint ismert, a szerző nem bizonyult kiváló jóstehetségnek: a későbbi PISA-

felmérésen Németország olyannyira rosszul szerepelt, hogy megjelent a PISA-sokk fogalma.

Egészen más (a szegénység) a 2005/2-es szám témája, amelyben két tanulmány is foglalkozik az ún. reziliencia-kutatásokkal. Említett írásokból kitérnek, hogy itt egy új, német nyelvterületen még kevésbé ismert irányzatról van szó, hisz mindkét tanulmány inkább csak egyfajta bevezetésnek tekinthető a témába. A „reziliencia” terminussal Magyarországon még ritkábban találkozni, érdemes ezért egy kicsit bővebben foglalkozni vele, már csak amiatt is, mert az eredetileg a mérnöki fizikából átvett fogalom – némi túlzással – napjaink egyik sláger témájának számít a nemzetközi szakirodalomban. Jelentése: rugalmas ellenálló képesség, azaz valamely rendszernek (egyén, szervezet, ökoszisztéma stb.) azon ellenálló képessége, hogy egy negatív külső hatással szemben sikeresen megőrizze stabilitását, az új helyzethez károsodás nélkül adaptálódjék.

A hátrányos helyzettel foglalkozó kutatásokat köztudottan az jellemzi, hogy a deficitre koncentrálnak, azaz a kudarcos élettörténeteket – a főleg gyermekkorban – elszenvedett hátrányos tényezőkre vezetik vissza, a kettő közt gyakran egyszerű oksági viszonyt feltételeznek. Általában figyelmen kívül hagyják azonban az ellenpéldákat, túlságosan leegyszerűsítenek tehát egy komplex jelenséget. Ezt a megközelítést fordítják meg reziliencia-kutatók, akik a kockázati tényezők helyett azokat az erőforrásokat helyezik vizsgálódásaik előterébe, amelyek révén egyesek képesek arra, hogy sanyarú gyermekkoruk ellenére stabil felnőtté váljanak. A sebezhetőség (vulnerabilitás) helyett tehát az ellenálló képesség (reziliencia) áll az érdeklődésük középpontjában, negatív determináció helyett pozitívabb és individualistább szemléletet vallanak.

A témában egyik legismertebb vizsgálat, amelyre mindkét cikk részletesen is kitér, Weiner és Smith nevéhez fűzhető, akik Kauai szigetén (Hawaii) végezték 30 éves (!) longitudinális vizsgálatukat. Ennek keretében a szigeten 1955-ben született összes gyermeket összesen hatszor keresték fel – utoljára 1995-ben, vagyis amikor azok elérték 40 éves korukat. Annak ellenére, hogy a vizsgált személyek gyermekkorukban számos rizikófaktornak voltak kitéve, egyharmaduk egészséges, „normális” felnőtté fejlődött. Jellemzően olyanok tartoztak közéjük, akik gyermekkorukban nem nélkülözték mintaadó vonatkoz-

tatási személyek hiányát, illetve társadalmi viselkedésük pozitív visszajelzésében részesültek. Támogató társadalmi interakciók tehát sok esetben képesek kompenzálni a hátrányokat, vagyis az egyéni fejlődés pozitív és negatív faktorok dialektikája mentén zajló folyamat, ami a hagyományosnál jóval számosabb tényező figyelembevételét teszi szükségessé.

Vannak persze olyan témák is, amelyeket a „futtottak még” kategóriával lehetne illetni. Nem az egyes tanulmányok értékét kívánom ezzel lebecsülni, hisz azok – a többihez hasonlóan – magas színvonalat nyújtanak, csupán jelzem, hogy egyes témákat a tudományos közélet valószínűleg nem sorolná a legfontosabbak közé. Ezek mögött, értelem szerint, az a szerkesztési elv húzódnak meg, hogy „márpedig muszáj a számoknak valamilyen témát adni”. Vállalva az elfogultság vádját, ilyenek vélem a *Kommunitarizmus* (2001/1), *A szerelem mint pedagógiai téma* (2002/4), *az Evolúciós pedagógia* (2002/5), *az Agykutatás és pedagógia* (2004/4) vagy a *Múzeum – oktatás – tanulás* (2005/6) című számokat.

E számok közül kettő egyébként azt is jelzi, hogy az eddigiek során talán kissé konzervatívnak ábrázolt folyóirat egy területen biztosan nem az. Mire gondolok? Arra, hogy a ZfP – legalábbis két kötet erejéig – szakít azzal a hagyománnyal, amely nézetem szerint oly sok kárt okozott és okoz a humán és társadalomtudományokban, és amely a természettudományokkal, mindenekelőtt a biológiával folytatott mindenfajta párbeszéd előli elzárkózásként jellemezhető. Közismert, hogy a biologizmus vádja felér egy kisebbfajta anyázással társadalomtudományi berkekben; ráadásul a mindig is jelenlévő ózdkodást a biológiai szempontok figyelembevételétől az utóbbi időben tovább növelte annak a merev, kritikát nem tűrő gondolkodásmódnak a térhódítása, amely a kultúrák egyenrangúságát azok egyenlőségével összekeverő politikai korrektség fogalmával fémjelezhető.

Az *Evolúciós pedagógia* szerzői ezzel szemben nemcsak fontosnak vélik a biológiai kutatások eredményeinek megismerését, elterjesztését saját szakágukon belül, de azt is elképzelhetőnek vélik, hogy az evolúciós szemlélet – egyfajta metanarratívaként – kapcsolatot teremtsen a természet- és társadalomtudományok között. Igen termékeny lehetne utána járni annak, hogy az emberi tanulás, viselkedés kapcsolatos legújabb

természettudományos felismerések mennyire erősítik meg a pedagógiából származó ismereteinket, illetve mondanak nekik ellent. Merev

elzárkózás helyett tehát, ismétlem, a párbeszéd javallott.

Tomasz Gábor

BEÉRKEZETT KÖNYVEK

Arató Ferenc & Varga Aranka: A kooperatív hálózat működése. Pécs, PTE Romológia és Nevelésszociológiai Tanszék, 2005. 82 p. [Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok; 16.]

A kötet az integrációs pedagógiai rendszer (IPR) hazai bevezetését, gyakorlati megvalósulását veszi górcső alá. A szerzők saját kutatásuk eredményeit ismertetik röviden, amely arra irányult, hogy az Országos Oktatási Integrációs Hálózat (OOIH) 45 bázisintézménye mennyire vette igénybe a segítségül kapott fejlesztési eszközöket, illetve hogy ez mennyire járult hozzá a szegregáció felszámolásához, az inkluzív oktatás bevezetéséhez.

(T. G.)

Beck, Ulrich: Mi a globalizáció? A globalizmus tévedései – Válaszok a globalizációra. [ford. G. Klement Ildikó, a kötetet gondozta és az utószót írta Gábor Kálmán]. Szeged: Belvedere Meridionale, 2005. 190 p. (Eredeti cím: Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997.)

A globalizációval foglalkozik ebben a könyvében korunk egyik legbefolyásosabb német szociológusa, Ulrich Beck, akinek Risikogesellschaft című könyve – a magyar fordítás megjelenése óta – idehaza is alapműnek számít. A négy részre osztott kötetben a szerző részletesen taglalja a globalizáció eltérő definícióit, eloszlatja a gyakori félreértéseket, és feltárja a jelenség hátterében megbúvó ideológiákat. Nemcsak felsorolja a globalizmus tíz, általa legnagyobbként vélt tévedését, de egyben válaszokat is ad a problémákra, gyakorlati tanácsokkal szolgál.

(T. G.)

Klekner Bóbor & Kurucz Katalin & Mohácsi Vanda (eds.): Hungarian Research Directory – A Directory of Hungarian PhD Schools, Research Institutes and Groups. [2nd Edition]. Budapest: Tempus Public Foundation, 2005. 127 p. [http://www.proaction.hu/tpf/en/upload/docs/books/HRD_2005.pdf]

Az angol nyelvű kiadvány a hazai állami finanszírozású doktori iskolákat és tudományos kutatócsoportokat, intézeteket mutatja be. Az egyes szervezetek tevékenységének leírása tudományágankénti és tudományterületi rendszerben történik. A kutatócsoport, intézet vagy doktori iskola megnevezését és székhelyének megjelölését a kutatói tevékenység rövid leírása, majd a fő kutatási témák néhány szavas ismertetése követi. A gyűjtemény célja, hogy információt nyújtson a lehetséges tudományos partnerek megkereséséhez, és ezáltal elősegítse az EU 6. K+F keretprogramjában való részvételt.

(F. J.)

Máté Mihály: Tematikus bibliográfiák 2. – Cigány Foglalkozások – cigánymesterségek. Pécs: PTE Romológia és Nevelésszociológiai Tanszék, 2005. 138 p. [Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok; 17.]

Máté Mihály immár második tematikus bibliográfiáját jelenteti meg a pécsi tanszék kiadványsorozatában. Míg az első a cigány tanulók oktatását és nevelését járta körül, addig a jelen kötet egy olyan témával (cigány foglalkozások és mesterségek) kapcsolatos írásokat gyűjtött egy csokorba – a szakirodalmi művektől kezdve az újságcikkekig –, amelyek ilyen formában jóval kevésbé elérhetőek az érdeklődők számára. A könyv külön érdeme, hogy benne a szerző minden egyes mesterséghez rövid bevezetőt is írt. A kötethez CD-melléklet tartozik.

(T. G.)